

Lisa 6.

Ainevaldkond „Sotsiaalsained” [Muudetud 26.05.2025 - jõust. 01.09.2025].

<u>1. Üldosa</u>	<u>1</u>
<u>1.1. Valdkonnapädevus</u>	<u>2</u>
<u>1.2. Ainetundide jaotus</u>	<u>3</u>
<u>1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming</u>	<u>3</u>
<u>1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks</u>	<u>4</u>
<u>1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine (õppekorralduse erisused)</u>	<u>6</u>
<u>1.6. Hindamine</u>	<u>7</u>
<u>1.7. Õppekeskkond</u>	<u>8</u>
<u>2. Ainekavad</u>	<u>10</u>
<u>2.1. AJALUGU</u>	<u>10</u>
<u>2.1.1. Õppeaine kirjeldus, sh lõimingu põhimõtted kursuste vahel ja aineülevalt, hindamise erisused</u>	<u>10</u>
<u>2.1.2. Gümnaasiumi lõpuks taotlevad teadmised, oskused, hoiakud</u>	<u>12</u>
<u>1. kursus "Üldajalugu"</u>	<u>13</u>
<u>2. kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)”</u>	<u>15</u>
<u>3. kursus “Eesti ajalugu II”</u>	<u>18</u>
<u>4. kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel”</u>	<u>20</u>
<u>5. kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel”</u>	<u>22</u>
<u>6. kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm”</u>	<u>24</u>
<u>2.2. INIMESEÕPETUS</u>	<u>28</u>
<u>2.2.1. Õppeaine kirjeldus, sh lõimingu põhimõtted kursuste vahel ja aineülevalt, hindamise erisused</u>	<u>28</u>
<u>2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotlevad teadmised, oskused, hoiakud</u>	<u>29</u>
<u>1. kursus „Perekonnaõpetus“</u>	<u>30</u>
<u>2.3. ÜHISKONNAÕPETUS</u>	<u>33</u>
<u>2.2.1. Õppeaine kirjeldus, sh lõimingu põhimõtted kursuste vahel ja aineülevalt, hindamise erisused</u>	<u>33</u>
<u>2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotlevad teadmised, oskused, hoiakud</u>	<u>35</u>
<u>1. kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia“</u>	<u>36</u>
<u>2. kursus „Majandus ja maailmapoliitika“</u>	<u>38</u>

1. Üldosa

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalsainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus - enesemääratluspädevus), suutlikkust toimida lähikonnas (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemine erinevates sotsiaalsetes kontekstides - sotsiaalne pädevus), valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia jt ühiskonnaelu korraldamise vormid - kodanikupädevus), oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalsainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

1. tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
2. tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
3. austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
4. valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
5. aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
6. tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
7. hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
8. võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

1.2. Ainetundide jaotus

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, inimeseõpetus ja ühiskonnaõpetus.

Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:

Ajalugu – 6 kursust:

1. „Üldajalugu“
2. „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“
3. „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“
4. „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“
5. „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“
6. „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“

Inimeseõpetus – 1 kursus:

1. „Perekonnaõpetus“

Ühiskonnaõpetus – 2 kursust:

1. „Ühiskonna areng ja demokraatia“
2. „Majandus ja maailmapoliitika“

Õppeaine	10. klass	11. klass	12. klass	Kokku kursust
Ajalugu	2	2	2	6
Inimeseõpetus	1	-	-	1
Ühiskonnaõpetus	1	1	-	2

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalsainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest. Sotsiaalsainete õppimine aitab arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalsainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid ja olema terviseteadlik.

Ühiskonnaõpetus aitab õpilastel mõista ühiskonna toimimist ning kujuneda vastutustundlikeks kodanikeks.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Väärtuspädevus kujuneb eetiliste ja ühiskondlike küsimuste analüüsimise kaudu, aidates õpilastel mõista vastutustundliku ja demokraatliku ühiskonna põhimõtteid ning kultuurilise mitmekesisuse väärtustamist.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus areneb, kui õpilased analüüsivad ühiskondlike protsesside mõju erinevatele elanikkonnagruppidele, arutlevad demokraatia toimimise üle ning osalevad ühiskondlikus ja kogukondlikus tegevuses.

Enesemääratlemispädevus hõlmab oskust mõista enda huve ja tugevusi sotsiaalteaduste valdkonnas, kujundades teadlikke haridus- ja karjäärivalikuid ning vastutustundlikku suhtumist ühiskonna arengusse.

Õpipädevus kujuneb uurimusliku ja probleemipõhise õppe kaudu, kus õpilased õpivad kriitiliselt hindama ühiskondlikke probleeme, otsima allikaid ja tõenduspõhiseid lahendusi ning arutlema erinevate perspektiivide üle.

Suhtluspädevus paraneb erinevate tekstide ja allikate analüüsimise ning arutlemise kaudu, arendades oskust esitada põhjendatud järeldusi, argumenteerida ning kasutada sotsiaalteaduste erialaterminoloogiat.

Matemaatika-, loodusteadus- ja tehnoloogiapädevus kujuneb statistiliste andmete analüüsi ja visualiseerimise oskuste kaudu, võimaldades paremini mõista sotsiaalmajanduslikke protsesse ja nende seoseid.

Ettevõtlikkuspädevus areneb praktiliste ülesannete, probleemilahendusülesannete ja projektide kaudu, mis suunavad õpilasi leidma innovaatilisi ja ühiskondlikult kasulikke lahendusi.

Digipädevus kujuneb digitaalse andmeanalüüsi, infokriitilisuse ja veebipõhise uurimistöö kaudu, arendades oskust kasutada kaasaegseid tehnoloogilisi vahendeid info kogumiseks ja töötlemiseks.

Kultuuri- ja väärtuspädevus toetab ühiskonna ajaloolise ja kultuurilise arengu mõistmist, analüüsides erinevate ajastute ning kultuuride mõju sotsiaalsetele struktuuridele ja inimeste väärtushinnangutele.

Läbivate teemade käsitlemine sotsiaalainetes

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine – toetub sotsiaalvaldkonna karjäärivõimaluste tutvustamisele, aidates õpilastel mõista erinevate ametite ja haridusteede rolli ühiskonnas.

Keskkond ja jätkusuutlik areng – käsitleb sotsiaalmajanduslike ja poliitiliste otsuste mõju keskkonnale ning jätkusuutlikkuse põhimõtteid ühiskonna arengus.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – suunab õpilasi osalema ühiskondlikes algatustes, kodanikualgatustes ja debattides, et rakendada oma teadmisi praktilistes olukordades.

Kultuuriline identiteet – uurib erinevate kultuuride ja identiteetide arengut ning nende mõju tänapäeva ühiskonnale.

Teabekeskond ja meediakasutus – toetab kriitilise mõtlemise arendamist ja oskust hinnata infoallikate usaldusväärsust ning propagandavõtete mõju.

Tehnoloogia ja innovatsioon – analüüsib tehnoloogia mõju inimeste suhtlusele, majandusele ja poliitikale ning hindab digitaliseerumisega kaasnevaid riske ja võimalusi.

Tervis ja ohutus – käsitleb sotsiaalse turvalisuse, tervishoiu ning vaimse ja füüsilise heaolu tähtsust.

Väärtused ja kõlblus – suunab õpilasi arutlema eetiliste küsimuste üle, analüüsima ühiskondlikke norme ning mõistma sotsiaalsete muutuste mõju väärtushinnangutele.

Õppeainete lõimingu võimalused teiste ainevaldkondadega

Kehaline kasvatus: Sotsiaalsained toetavad kehalise kasvatuses õpet, käsitledes tervisekäitumise ja kehalise aktiivsuse seoseid ühiskondlike trendidega.

Kunstiained: Kunsti ja visuaalkultuuri kaudu uuritakse sotsiaalseid sõnumeid, propaganda mehhanisme ning meedia mõju ühiskonnale.

Keel ja kirjandus: Analüüsitakse erinevaid sotsiaalseid ja ajaloolisi tekste, mis aitavad mõista ühiskondlike arenguid ja poliitilisi muutusi.

Matemaatika: Kasutatakse statistilisi meetodeid ühiskondlike nähtuste analüüsimisel ning majanduslike protsesside modelleerimisel.

Loodusteadused: Uuritakse teaduse ja tehnoloogia mõju sotsiaalsele arengule, näiteks keskkonnapoliitika, rahvatervise või energiamajanduse kontekstis.

Võõrkeeled: Rahvusvaheliste sotsiaalsete ja poliitiliste tekstide lugemine, tõlkimine ja analüüsimine toetab üleilmse ühiskonna mõistmist.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine (õppekorralduse erisused)

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
3. taotletakse, et õpilase õpikoormus oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
4. arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
5. võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmaõpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
6. kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
7. kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;
8. rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgset, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
9. rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga;

10. võimaldatakse siduda õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppiija arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmetamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi lahutamatu osa, mille eesmärk on toetada õpilase individuaalset arengut, anda tagasisidet õpitulemuste saavutamise kohta ning suunata õpilast oma õpirotsessi teadlikult juhtima. Viveres Koolis keskendutakse eelkõige individuaalsele hindamisele, arvestades õpilase isiklikku arengut, õpistiili ja edusamme.

Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuste saavutamist. Hindamisel kasutatakse järgmisi põhimõtteid:

Individuaalne hindamine: Õpilase teadmisi ja oskusi hinnatakse tema isikliku arengu ja edasijõudmise alusel, mitte teiste õpilastega võrreldes. Iga õpilane saab personaalse tagasiside, mis toetab tema tugevuste arendamist ja arenguvõimaluste märkamist.

Diagnostiline hindamine: Kursuse alguses hinnatakse õpilase varasemaid teadmisi ja oskusi, et kohendada õppeprotsessi vastavalt tema vajadustele.

Kujundav hindamine: Õppeprotsessi käigus antakse pidevat suulist ja kirjalikku tagasisidet, et aidata õpilasel mõista oma arengut ning parandada õpitulemusi.

Kokkuvõttev hindamine: Kursuse lõpus hinnatakse õpilase teadmiste ja oskuste omandamist erinevate hindamisvormide kaudu, sh kirjalikud tööd, arutelud, esitlused ja projektid.

Hindamisel kasutatakse mitmekesiseid meetodeid, sealhulgas:

- Kirjalikud kontrolltööd ja analüütilised esseed;
- Iseseisvad uurimistööd ja loovtööd;
- Õpilase enda poolt koostatud refleksioonid ja arengupäevikud;
- Probleemipõhised ülesanded ja juhtumianalüüsid;
- Esitlused ja individuaalsed projektid.

Õpilane kaasatakse aktiivselt hindamisprotsessi, andes võimaluse enesehindamiseks ja eesmärkide seadmiseks. Tagasiside on toetav ja arendav, rõhutades edusamme ning pakkudes soovitusi edasiseks arenguks.

Ainepõhised hindamiskriteeriumid:

Ajalugu: Hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväarsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetus: Hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetus: Hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust. Samuti hinnatakse kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise osapoole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata.

Järelevastamine ja hindamise paindlikkus: Kui õpilane ei ole saavutanud oodatud õpitulemusi, pakutakse võimalust järelevastamiseks või täiendavate ülesannete sooritamiseks, et tagada individuaalne areng ning toetada õpilase edasijõudmist. Õpilastele antakse võimalus esitada oma töid mitmes formaadis, et toetada nende tugevusi ja õpistiili.

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid lähtudes allikatest, tõendus põhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kindlasti pööratakse tähelepanu ka vaimse ja sotsiaalse keskkonna kujundamisele, et toetada õpilaste heaolu ja õppimisvõimet. Õpetajad loovad toetava ja avatud õhkkonna, kus õpilased tunnevad end turvaliselt ja kaasatuna. Arvestatakse individuaalseid vajadusi ning võimaldatakse paindlikke õppeviise, mis toetavad iseseisvust ja vastutustundlikkust.

Vivere Kooli asukohaga seotud eripärad võimaldavad kasutada õppetöös kohalikke ressursse ja keskkonda. Õppetöösse on loimitud võimalused külastada lähedalasuvaid ajaloolisi ja kultuurilisi paiku, teha koostööd kohalike kogukondade ja organisatsioonidega ning korraldada praktilisi välitunde ja uurimistöid.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

1. mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks;
2. internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

1. korraldada õpet väljaspool klassiruumi, kasutades ära kooli asukoha pakutavaid võimalusi;
2. kasutada ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
3. õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega, et rikastada õppetööd praktiliste kogemustega.

2. Ainekavad

2.1. AJALUGU

2.1.1. Õppeaine kirjeldus, sh lõimingu põhimõtted kursuste vahel ja aineüleselt, hindamise erisused

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimumisi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel.

Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

1. ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
2. ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
3. ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
4. funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
5. empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
6. allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamise ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamise oskus;

7. suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö

Ajalugu on teadus minevikus toimunud sündmustest ning nende mõjust tänapäevale ja tulevikule. Gümnaasiumi ajalooõpe toetub põhikoolis omandatud teadmistele ja arendab edasi ajaloolist mõtlemist, kriitilist analüüsi ning võimet mõista erinevaid ajaloosündmuste tõlgendusi. Õppeprotsessi käigus kujundatakse oskus analüüsida ajaloosündmusi, mõista muutuste põhjuseid ja tagajärgi ning siduda ajaloolisi teadmisi tänapäeva probleemide ja ühiskondlike protsessidega.

Ajalugu seostub tihedalt teiste sotsiaalsainetega, nagu ühiskonnaõpetus, majandus ja filosoofia, ning ka loodus- ja kunstiaineid, keeled ja informaatika võivad ajalooteadmiste omandamist toetada. Õppe eesmärk on kujundada arusaam mineviku ja oleviku seostest, ajaloosündmuste mõjudest ning inimeste ja ühiskondade arengust ajas.

Ajalooõpe on üles ehitatud probleemikesksele ja uurimuslikule käsitlusele, toetudes ajalooallikatele ja nende kriitilisele analüüsile. Õpilased õpivad tuvastama ajaloo mitmetahulisust, hindama allikate usaldusväärsust ja tõlgendama sündmusi erinevatest vaatenurkadest.

Ajalooõpe gümnaasiumis jaguneb kuueks kursuseks, mis käsitlevad ajalugu süstemaatiliselt alates varasematest aegadest kuni tänapäevani:

1. **Üldajalugu** – maailma ajaloo põhijooned, tsivilisatsioonide areng, poliitilised, sotsiaalsed ja majanduslikud protsessid.
2. **Eesti ajalugu I** – Eesti ajaloo varasemad perioodid kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni, ühiskondlikud ja poliitilised arengud.
3. **Eesti ajalugu II** – Eesti ajalugu 17. sajandist kuni 19. sajandi lõpuni, rahvusliku ärkamisaja kujunemine.
4. **Lähiajalugu I** – Eesti ja maailma ajalugu 20. sajandi esimesel poolel, maailmasõjad ja nende tagajärjed.
5. **Lähiajalugu II** – Eesti ja maailma ajalugu 20. sajandi teisel poolel, külma sõja ajastu ja poliitilised muutused.
6. **Lähiajalugu III** – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm, kaasaegsed globaalprobleemid.

Kõik kursused on üles ehitatud praktilisele ja probleemipõhisele õppele, et arendada õpilaste analüüsi-, sünteesi- ja ajaloolise mõtlemise oskusi.

Aineülene lõiming

Ajalugu lõimub tihedalt teiste õppeainetega, aidates õpilastel mõista erinevaid valdkondi ajaloolises kontekstis.

Geograafia – ajaloosündmuste geograafiline taust, territoriaalsed muutused ja geopoliitika.

Keeled ja kirjandus – ajaloolised allikad ja tõlgendused, erinevate kultuuride mõistmine läbi kirjanduse.

Kunst ja muusika – kunstivoolud ja muusikalised liikumised ajaloo kontekstis.

Informaatika – ajalooallikate digitaliseerimine, andmeanalüüs ja uurimistööde koostamine.

Hindamine

Ajaloo hindamine on mitmekesine ja hõlmab nii teadmiste, oskuste kui ka hoiakute kujunemist. Kasutatakse diagnostilist, kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist.

Õpilasi hinnatakse analüüsi- ja argumenteerimisoskuse, allikate kriitilise hindamise ning ajaloolise mõtlemise arengu põhjal. Kui õpilane ei saavuta oodatud tulemusi, pakutakse võimalust järelvastamiseks või täiendavate õpiülesannete sooritamiseks.

Gümnaasiumi ajalooõpe annab tugeva aluse edasiseks õpinguteks sotsiaal- ja humanitaarteadustes ning aitab kujundada teadlikku ja vastutustundlikku kodanikku, kes mõistab mineviku ja oleviku seoseid ning oskab analüüsida maailma arengusuundi kriitiliselt ja põhjendatult.

2.1.2. Gümnaasiumi lõpuks taotlevad teadmised, oskused, hoiakud

Õpilane:

1. analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel;
2. analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
3. mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;
4. mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
5. mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
6. analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;
7. mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
8. tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust;

9. mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
10. mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

1. kursus "Üldajalugu"

Õpitulemused:

1. teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
2. mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
3. teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
4. rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
5. iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
6. toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele;
7. teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
8. toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Vanaaeg	Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikukond, elulou. Sparta ja Ateena. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu. Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon, Homero eeposed, ajalookirjutuse algus, kõnekunst, teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud. Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur. Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. Rooma ühiskond ja elulou: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst. Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks. Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.
Keskaeg	Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus. Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke. Ühiskond ja elulou: läänikord. Feodaalide ja talurahva elulou. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine. Islami teke ja levik: Muhamed, Koraan. Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad. Ülikoolid ja skolastika.

Uusaeg	Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon. Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Rahvuluse tõus ja rahvusriikide teke. Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusaajal.
---------------	--

Lõiming

Ajaloo õpetamine ei toimu eraldiseisvalt, vaid on tihedalt seotud erinevate õppeainetega, aidates õpilastel mõista ajaloos aset leidnud muutuste laiemat mõju kultuurile, ühiskonnale ja teadusele. Vanaaega, keskaega ja uusaja arenguid käsitledes lõimitakse õppetöös mitmeid valdkondi, mis aitavad siduda ajaloolisi sündmusi ja protsesse tänapäeva maailmaga.

Keel ja kirjandus

Ajalooliste sündmuste ja ideede paremaks mõistmiseks kasutatakse kirjandustekste, mis peegeldavad ajastu vaimu ja maailmavaadet. Näiteks loevad õpilased Homeroose „Iliast“ ja „Odüsseiat“, mille põhjal nad analüüsivad antiikaja kangelaskujusid ja väärtushinnanguid. Samuti tutvutakse Platoniga kui poliitilise filosoofia ühe rajajaga ning arutletakse tema teoste mõju üle demokraatialle. Rooma ajalugu seostatakse kõnekunsti ja retoorika arenguga, aidates õpilastel mõista, kuidas kõnekunst on läbi ajaloo kujundanud poliitikat ja ühiskonda.

Ühiskonnaõpetus

Ajalooõpe võimaldab mõista riikide ja ühiskondade kujunemist ning arengut. Vana-Kreeka linnriikide süsteemi ja valitsemisvormide võrdlus aitab õpilastel paremini mõista demokraatia ja aristokraatia erinevusi. Keskaja feodaalkorra ja uusaegse absolutismi käsitlemisel analüüsitakse võimustruktuuride muutumist ja nende mõju ühiskonna arengule. Ristiusu ja islami tekkimise ning leviku uurimine toob esile religiooni tähtsuse poliitilistes ja kultuurilistes protsessides.

Geograafia

Geograafia lõimitakse ajalooõpetusse tsivilisatsioonide paiknemise ja nende laienemise kaudu. Õpilased uurivad, kuidas looduslikud tingimused mõjutasid Vana-Kreeka linnriikide arengut või kuidas Rooma impeeriumi laienemine kujundas Euroopa poliitilist kaarti. Maadeavastuste ajastut käsitledes analüüsitakse, kuidas uute territooriumide avastamine ja kolonialism muutsid maailma majanduslikku ja poliitilist tasakaalu.

Kunst

Ajalugu ja kunstiajalugu on omavahel tihedalt seotud, sest kunst peegeldab ajastu väärtusi ja ühiskondlikke muutusi. Õpilased analüüsivad antiikaja arhitektuuri ja skulptuure, et mõista Vana-Kreeka ja Rooma esteetilisi ideaale. Renessansi ja humanismi ajastut uurides pööratakse tähelepanu Leonardo da Vinci ja Michelangelo loomingule ning nende tööde mõjule teadusele ja kunstile. Samuti arutletakse propagandakunsti rolli eri ajastutel, alates Rooma impeeriumi monumentidest kuni uusaegsete poliitiliste plakatiteni.

Informaatika

Tänapäevased digitaalsed vahendid aitavad ajalugu õppida interaktiivselt ja visuaalselt. Õpilased kasutavad virtuaalmuuseumi ja 3D-animatsioone, et paremini mõista antiikaja eluolu või keskaegsete linnade ülesehitust. Digipädevust arendatakse ka ajajoone loomise ja ajalooliste kaartide analüüsimise kaudu.

Ühiskond

Majandusarengu ja ühiskondlike muutuste omavahelist seost uuritakse läbi erinevate ajalooajalooperioodide. Keskajal käsitletakse feodaalkorda ja kaupmeeste ning gildide rolli linnaühiskonnas. Tööstusrevolutsiooni analüüsid arutletakse kapitalismi kujunemise üle ja selle mõjust tänapäeva ühiskonnale. Samuti võrreldakse kolonialismi ajaloolisi tagajärgi ning selle pärandit tänapäeva maailmas.

2. kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)”

Õpitulemused

Eesti ajalugu I:

1. teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
2. mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
3. rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
4. seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooajalooperioodide eripära;
5. teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;
6. analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooajalooperioodidel;
7. mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
8. selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi;

9. selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid;
10. selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas;
11. teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
12. analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
13. analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Esiaeg	Jääaeg ja selle taandumine. Inimasustuse algus Euraasia põhjaosas. Muinasaja allikad ja nende uurimine. Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nöörikeramika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised. Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused. Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti. Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud. Muinasasendus ning ristiusu levik Eestis. Muinasasundi seos loodusjõuga. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.
Keskaeg	Muistne vabadusvõitlus: Balti ristsõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana. Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed. Keskaja ühiskond Eestis: läänikord. Mõisate rajamine. Sunnismaisuus ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas. Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid.
Üleminek keskajast uusaega	Tugeva keskvoimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus. Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused. Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon. Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

Lõiming

Keel ja kirjandus

Eesti ajaloo uurimisel kasutatakse erinevaid allikaid ja tekste, sealhulgas õpikut "Eesti ajalugu". Õpilased harjutavad tekstide läbitöötamist, põhisisu väljatoomist ja allikakriitilist analüüsimist. Kirjutamisõpetuse raames koostatakse kokkuvõtteid, vastatakse analüütilistele küsimustele ning arendatakse oskust väljendada ajaloolisi sündmusi kirjalikult. Lisaks kirjutatakse loovtöid, nt lühikirjandid teemal "Teaduse areng avab ja selgitab salapäraseid lugusid".

Sotsiaalsained

Kursus pöörab tähelepanu esiaja kogukondade toimimisele, sealhulgas sotsiaalsele kihistumisele, majanduse arengule ning Eesti suhetele naaberriikidega. Arutletakse, kuidas kujunesid esimesed kogukondlikud ja poliitilised struktuurid, kuidas arenesid maakonnad ja kihelkonnad ning kuidas mõjutasid rahvusvahelised kaubateed Eesti arengut.

Geograafia

Õpilased uurivad inimasutuse levikut, jääaja ja kliimamuutuste mõju Eesti esiaja kujunemisele. Kaardiharjutuste kaudu analüüsitakse arheoloogiliste kultuuride paiknemist ning muinasaja kaubateede võrgustikku. Lisaks uuritakse esiaja maastikukasutust ja selle mõju hilisematele ajalooperioodidele.

Informaatika

Ajajooni koostamisel kasutatakse digikeskkondi nagu Miro ja Canva. Digipädevuste arendamiseks õpitakse töötama ja analüüsima arheoloogilisi leide ja teaduslikke andmebaase. Lisaks tutvutakse veebipõhiste arheoloogiliste arhiividega ning digitaalse rekonstrueerimise võimalustega.

Kunst

Arutletakse, kuidas arheoloogilised leiud ja muistised aitavad rekonstrueerida esiaja eluolu ja kultuuri. Õpilased loovad plakateid ja joonistusi muinasasulatest, rekonstrueerivad elukeskkonda ning kujutavad esiaja inimeste igapäevaelu kunstilistes projektides.

Loodusteadused

Evolutsiooni ja inimese arengut käsitletakse interdistsiplinaarselt bioloogia ja ajaloo lõiminguna. Käsitletakse ka loodusressursside kasutamist esiajal, põllumajanduse ja käsitöö arengut ning nende mõju inimeste eluviisile.

Muusika

Muinasaja uskumusi ja maailmapilti analüüsitakse regilaulude ja muistsete rituaalide kaudu. Õpilased uurivad, kuidas folkloor ja suuline pärand on säilitanud esiaja maailmavaadet ning kuidas see mõjutab tänapäeva kultuurilist identiteeti.

3. kursus “Eesti ajalugu II”

Õpitulemused

Eesti ajalugu II:

1. teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
2. analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
3. selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas;
4. selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid;
5. teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;
6. analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud;
7. analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
8. teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
9. seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
10. rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
11. mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
12. kirjeldab moderniseeruvat Euroopat ja Venemaad 19. sajandil ja 20. sajandi algul;
13. teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Rootsi aeg	Rootsi suurriigi ajastu. Rootsi keskväim ja baltisaksa aadel. Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus. Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.
Eesti 18. sajandil	Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused. Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule. Balti erikord: Vene keskväim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord. Vaimuelu

	18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.
Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul	Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul. Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus. Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel. Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine ja kihistumine. Põllumajanduse areng. Talurahva kultuuriline ja rahvuslik liikumine Eestis. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikele liikumistele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Lõiming

Keel ja kirjandus

Eestikeelse kirjasõna areng Rootsi ajal: Wastne Testament, esimeste gümnaasiumide ja Tartu Ülikooli asutamine. Bengt Gottfried Forseliuse tegevus rahvahariduse arendamisel. Eesti kirjakeele kujunemise esimesed etapid.

Geograafia

Rootsi-aegne haldusjaotus Eesti aladel, linnade ja maa-asulate geograafiline paiknemine. Rootsi suurriigi koosseisu kuulunud territooriumid. Kaubateede kujunemine ja kaubandussuhted.

Kunst

Rootsi-aegse arhitektuuri ja kunstistiilide mõju Eestis. Tartu Ülikooli ja baltisaksa mõisakultuuri kujunemine. Kirikute ja linnuste areng 17. sajandil.

Informaatika

Digitaalsed vahendid ajaloo visualiseerimisel: ajatelgede ja interaktiivsete kaartide koostamine. E-ressursside kasutamine ajalooallikate analüüsis, nt e-koolikott.ee ja ERR arhiivimaterjalid.

Matemaatika

Majandusliku arengu analüüs numbriliste andmete põhjal: rahvastiku muutused, reduktsiooni mõju maaomandile, kaubanduse ja manufaktuuride kasv. Statistiliste diagrammide ja tabelite koostamine.

Muusika

Kirikumuusika ja selle areng luteri kiriku mõjul. Rootsi-aegse muusikalise pärandi uurimine, rahvalaulude ja vaimuliku muusika levik.

4. kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel”

Õpitulemused

Lähiajalugu I:

1. teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
2. analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes;
3. rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalsed ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
4. teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
5. analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;
6. seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
7. mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
8. tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast;
9. toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi;
10. toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
11. analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud;
12. toob näiteid demokraatia kujunemisloost;
13. võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
14. analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani;
15. analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Maailm Esimese maailmasõja eel	Maailma poliitiline kaart enne Esimest maailmasõda (piirid Euroopas, koloniaalimpeeriumid). Sõjalised liidud enne Esimest maailmasõda. Teaduse ja tehnika areng enne Esimest maailmasõda ning selle mõju inimeste igapäevaelule.
Esimene maailmasõda, Eesti Vabadussõda	Esimese maailmasõja põhjused, kulg ja tagajärjed (sh nii rahvusvaheliste suhete, majanduslike mõjude, tehnoloogia arengu kui ka inimeste igapäevaelu võtmes). Eesti omariikluse sünni eeldused, sündmuste kulg 1917–1918. Vabadussõja kulg, sh pöördelisemad sündmused.
Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatiad ja diktatuurid	Rahvusvahelised suhted 1920.–1930. aastatel. Majandus 1920.–1930. aastatel, sh näited riikidest (Eesti, Saksamaa, Ameerika Ühendriigid, Venemaa) ja maailmamajandus (sh Suur depressioon). Demokraatiad ja diktatuurid 1920.–1930. aastatel, diktatuuride tekkimise põhjused.
Teine maailmasõda	Rahvusvahelised suhted Teise maailmasõja eel. Teise maailmasõja kulg, pöördelisemad sündmused. Sõda kui humanitaarkatastroof, inimsusevastased kuriteod.

Lõiming

Keel ja kirjandus

20. sajandi alguse ajaloolised sündmused kajastusid laialdaselt kirjanduses ja ajakirjanduses. Esimese maailmasõja ja Vabadussõja mõjud kajastusid eesti kirjanike loomingus, samuti ilmsid poliitilised suundumused ajaleheartiklites ja esseedes. Demokraatia ja diktatuuri vastandus kajastus 1920.–1930. aastate kirjanduses.

Geograafia

Esimese ja Teise maailmasõja ajal toimunud territoriaalsed muutused ja riigipiiride ümberkujundamine on tihedalt seotud geopoliitiliste arengutega. Rahvastikuprotsessid, migratsioon ja linnastumine 20. sajandi alguses mõjutasid Eesti ning teiste Euroopa riikide majandust ja ühiskonda. Tööstusrevolutsiooniga kaasnenud arengud mõjutasid ka loodusressursside kasutamist ning kaubandusteede kujunemist.

Kunst

Esimese maailmasõja järgsetel kümnenditel arenesid mitmed kunstivoolud, mis kajastasid sõjakogemusi ja ühiskondlikke muutusi. 1920.–1930. aastate kunst Eestis ja Euroopas peegeldas nii rahvuslikku ärkamist kui ka modernismi suundumusi.

Informaatika

Digitaalsed vahendid võimaldavad visualiseerida ajaloosündmusi, analüüsida ajaloolisi kaarte ja koostada ajatelgi. Veebipõhised arhiivid ja elektroonilised õppematerjalid toetavad ajalooallikate kriitilist analüüsi ning erinevate allikate võrdlemist. Infotehnoloogilised lahendused võimaldavad analüüsida Esimese ja Teise maailmasõja sündmuste dünaamikat ja mõjusid.

Matemaatika

Ajalooliste sündmuste statistiline analüüs võimaldab mõista sõdade ja majanduskriiside mõjusid. Rahvastiku muutuste, majandusnäitajate ja poliitiliste otsuste tagajärgede esitamine graafikute ja diagrammide abil aitab mõista ajaloolisi protsesse arvulises vormis. Suure depressiooni ja sõjajärgsete majandusreformide mõju saab analüüsida numbriliste andmete põhjal.

Muusika

20. sajandi alguse muusika peegeldas ajastu murrangulisi sündmusi ja ühiskondlikke protsesse. Esimese maailmasõja ajal ja järel levisid isamaalised laulud, mis said oluliseks rahvusliku identiteedi kujunemisel. 1930. aastate diktatuuride ajal muutus muusika sageli ideoloogilise propaganda vahendiks. Eesti heliloojate looming peegeldas nii sõja kui ka rahvusliku ärkamise temaatikat.

5. kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel”

Õpitulemused

Lähiajalugu II:

1. teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
2. mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajaloo perioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
3. iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
4. teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
5. analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajaloo perioodidel;
6. võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
7. seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajaloo perioodide eripära;
8. toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Külm sõda	Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid. Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis. Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.
Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda	USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.
NSVL ja kommunistlik süsteem	Kommunistliku süsteemi kujunemine. Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus. Kommunistlik Hiina. NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted välismaalastega.
Maailm sajandivahetusel	Majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis. NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine. Berliini müüri langemine. Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muutused: poliitilise kaardi muutumine. USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas. Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine. Uued pingekolded: Balkani kriis.

Lõiming

Keel ja kirjandus

Külma sõja ja Nõukogude perioodi kirjandus. Pagulaskirjandust ja Eesti kultuurielu vabas maailmas.

Geograafia

Kaardiuuringud keskenduvad külma sõja aegsetele liitudele, NSV Liidu mõjusfäärile ja Euroopa piiride muutumisele.

Kunst ja muusika

NSV Liidus domineeris sotsialistlik realism, samas kui Läänes arenes popkunst ja protestimuusika. Laulva revolutsiooni tähtsus Eesti taasiseseisvumisel.

Informaatika

Külma sõja spionaaži, kosmosevõidujooksu ning interneti algust.

Matemaatika

Külma sõja võidurelvastumine ja majanduslik vastasseis toovad esile statistiliste andmete analüüsi vajaduse.

Ühiskonnaõpetus

Demokraatia ja diktatuuri vastandamine. Eesti poliitiline areng.

Füüsika

Külma sõja ajal arendatud tuumarelvad ja kosmosetehnoloogia. Tšornobõli katastroofi mõju keskkonnale ja ühiskonnale.

Keemia ja bioloogia

Keemiarelvad, tööstuslik reostus ja keskkonnaprobleemid Nõukogude Liidus.

Kehaline kasvatus

Olümpiamängud. Dopinguskandaalid. Eesti sportlaste saavutusi.

6. kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm”

Õpitulemused

Lähiajalugu III:

1. võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
2. analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda;
3. rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
4. analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud;
5. toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
6. analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani;
7. selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju;
8. analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist;
9. mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega;
10. tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevatele ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust;

11. toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest;
12. mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
13. analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutab haridus ühiskonna arengut ja inimese elu;
14. analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes;
15. toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi;
16. tõlgendab ajalooajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast.
17. analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;
18. selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju;
19. tõlgendab ajalooajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast;
20. teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;
21. mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
22. märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust;
23. selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi;
24. analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused
25. eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise
26. seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooajalooga, tuues esile erinevate ajalooajalooperioodide eripära;
27. toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis;
28. iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
29. analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Eluolu ja kultuur	Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris. Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad. Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu. Kultuurivaldkondade

	arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika. Mitmekultuurilisuse kontseptsioon. Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.
Sõja ja rahu küsimus	Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht. Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed. Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel. Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.
Inimsusevastased kuriteod	Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured. Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised. Natsismikuriteod. Kommunismikuriteod. Genotsiid, etnilised puhastused. Inimsusevastased kuriteod Eestis.
Muu maailm	Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed. Uute vastasseisude kujunemine, terrorism. Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

Lõiming

Keel ja kirjandus

20. sajandi ideoloogiate ja ühiskondlike muutuste kajastumine kirjanduses, sealhulgas eksistentsialism, modernism ja totalitaarsete režiimide tsensuur. Eesti kirjanduses rõhutatakse pagulaskirjandust ja nõukogude perioodi loomingu.

Geograafia

Koloniaalsüsteemi lagunemise ja uute riikide tekkimise kaardiuuringud, samuti poliitilised ja rahvastikumuutused. Loodusvarade ja geopoliitika mõju sõdadele ja rahvusvahelistele konfliktidele.

Kunst ja muusika

Totalitaarsete režiimide mõju kunstile ja arhitektuurile, avangardi ja modernismi areng. Massikultuuri, popkunsti ning Eesti kultuuri areng poliitiliste olude taustal.

Informaatika

Tehnoloogia areng 20. sajandil, arvutite, interneti ja massimeedia mõju ühiskonnale. Digitaalsed andmebaasid ja interaktiivsed kaardid ajalooliste muutuste analüüsimiseks.

Matemaatika

Statistiliste andmete kasutamine sõdade, genotsiidide ja majanduslanguste analüüsis. Rahvastikumuutused ja sotsiaalmajanduslikud trendid 20. sajandil.

Ühiskonnaõpetus

Inimõiguste areng, kodanikuõiguste liikumised ja demokraatia kujunemine. Rahvusvahelised organisatsioonid ja Eesti roll rahvusvahelises kogukonnas.

Füüsika

Tuumasõja oht, aatomienergia kasutamine ja relvastuskontroll. Kosmoseajastu teadussaavutused ja nende mõju inimkonnale.

Keemia ja bioloogia

Keemiarelvade ja massihävitusrelvade kasutamine ning nende eetilised tagajärjed. Tervishoiu areng, vaktsineerimise ja biotehnoloogia mõju ühiskonnale.

Kehaline kasvatus

Spordi kui poliitilise vahendi kasutamine külma sõja ajal. Olümpiamängud ja rahvuslik identiteet, Eesti sportlaste saavutused 20. sajandil.

2.2. INIMESEÕPETUS

2.2.1. Õppeaine kirjeldus, sh lõimingu põhimõtted kursuste vahel ja aineülelalt, hindamise erisused

Inimeseõpetus on gümnaasiumi sotsiaalsainete valdkonda kuuluv õppeaine, mille eesmärk on toetada õpilase isiklikku ja sotsiaalsat arengut, arendada tema enesemääratlus-, sotsiaalseid ja väärtuspädevusi ning aidata tal mõista enda rolli ühiskonnas. Kursus keskendub inimese arengule, suhetele, tervisele ja vastutusele ning annab õpilastele praktilisi oskusi eluks.

Inimeseõpetuse alla kuulub **1 kursus – „Perekonnaõpetus“**, mis keskendub perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas. Kursus aitab õpilastel analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus ning kujundada valmisolekut toetavate inimsuhete loomiseks ja hoidmiseks.

Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse arenemist. Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimuvaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest.

Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad:

1. mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid ning praktilised ülesanded;
2. üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
3. õppe sidumine koolivälise ning igapäevaeluga, nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne;
4. mitmekesised õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimalustest. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupärale ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.

Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja tulevase lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnaelule

Lõimingu põhimõtted Inimeseõpetus on tihedalt seotud teiste sotsiaalsainetega (ajalugu, ühiskonnaõpetus), aga ka loodusteadustega (bioloogia, terviseõpetus) ning keelega (kommunikatsiooni ja eneseväljenduse oskused).

Hindamise erisused Hindamine on kujundav ja lähtub õpilase isiklikust arengust, osalusest ja refleksioonivõimest. Hindamismeetodid võivad sisaldada:

1. arutelusid ja rühmatöid;
2. esitlusi ja projektitöid;
3. juhtumianalüüsid;
4. enesehindamist ja tagasiside andmist;
5. testid ja kirjalikud tööd põhiteadmiste kontrollimiseks.

Eripärana hinnatakse õpilaste oskust analüüsida eluolukordi ning oma rolli ühiskonnas. Põhirõhk on praktilisel rakendamisel ja eneserefleksioonil.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotlevad teadmised, oskused, hoiakud

1. mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
2. mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;
3. teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;
4. mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
5. kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervisega seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
6. mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
7. mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
8. mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse;
9. mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhtetele;
10. mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;
11. on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega;
12. mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.

1. kursus „Perekonnaõpetus“

Õpitulemused

Perekond ühiskonnas

Õpilane:

1. selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid;
2. analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhetele;
3. analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjusi, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele;
4. toob näiteid erinevatest koosluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid;
5. analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel.

Suhted ja vastutus perekonnas

Õpilane:

1. selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule;
2. analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhetele;
3. analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut;
4. analüüsib perekondlike toetavate ja probleemsete, sh vägivaldsete suhete mõju inimese arengule ja elule;
5. toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi;
6. toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid riikliku perepoliitika rakendamisest, sh toetustest ja teenustest;
7. analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsetele kulutustele;
8. teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel;
9. analüüsib lahkuminekku ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi;
10. selgitab leina olemust ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi;
11. toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes;
12. selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus;
13. mõistab iga inimese õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;

14. mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides;
15. analüüsib seksuaalsuhet kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega;
16. teab, et turvaline ja vastastikku rahuldust pakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel, selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele;
17. arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi;
18. selgitab koduse kasvatuse mõju lapse arengule;
19. analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte kujunemist ning kasvatustiilide mõju sellele;
20. toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel.

Tervis ja turvalisus

Õpilane:

1. kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt;
2. toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest;
3. analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi;
4. teab, mis on kohtingu-, lähisuhte- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi;
5. analüüsib kohtingu- ja lähisuhtevägivald põhjusti ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi;
6. analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Perekond ühiskonnas	Perekonna ja kooselu tähtsus ühiskonnas. Pereväärtuste ja traditsioonide kujunemine läbi ajaloo. Kooselu vormid ja nende muutumine ajas. Ühiskonna ja kultuuri mõju pereelule, sh seksuaalsusele ja kasvatuspõhimõtetele. Erinevad peremudelid ja nende sotsiaalne, majanduslik ja emotsionaalne mõju.

Suhted ja vastutus perekonnas	Perekond kui põlvkondi ühendav süsteem. Suhete tähtsus peres, pereliikmete rollid ja vastutus. Traditsioonide ja tavade mõju peresuhetele. Lapsevanemaks olemine ja kasvatusstiilid. Pereliikmete vastastikune toetamine ning konfliktide lahendamine peres.
Tervis ja turvalisus	Pereliikmete füüsiline, emotsionaalne ja vaimne tervis. Riskikäitumise ja terviseprobleemide ennetamine. Pere mõju tervisekäitumisele ja heaolule. Perevägivald ja sellest ülesaamise võimalused. Seksuaaltervis ja pereplaneerimine. Riiklikud ja ühiskondlikud toetusmehhanismid pere turvalisuse tagamiseks.

Lõiming

Ajalugu – Perekonna ja kooselu vormide areng eri ajastutel (nt talupojakultuur, Nõukogude periood, tänapäev).

Ühiskonnaõpetus – Perepoliitika, seadusandlus ja toetused (perekonnaseadus, kooseluseadus, lastekaitseadus). Perevägivald, lähisuhtevägivald ja abi saamise võimalused.

Eesti keel – Esseede ja analüüsivate tekstide kirjutamine peresuhete ja pereväärtuste muutumisest ajas. Intervjuude läbiviimine ja kokkuvõtete koostamine teemal „Minu pere ja traditsioonid“.

Matemaatika – Pere-eelarve koostamine ja majanduslik analüüs, tulude ja kulude planeerimine.

Kunst – Erinevate peremudelite sümboolne kujutamine läbi joonistuste ja visuaalse esitluse.

Muusika – Peretraditsioonidega seotud muusika ja laulud eri kultuurides.

Bioloogia – Seksuaaltervis, pereplaneerimine, tervislik eluviis ja psühhosotsiaalne heaolu.

Kehaline kasvatus – Tervisekäitumine, stressi maandamine ja aktiivse eluviisi roll pere heaolus.

2.3. ÜHISKONNAÕPETUS

2.2.1. Õppeaine kirjeldus, sh lõimingu põhimõtted kursuste vahel ja aineülelelt, hindamise erisused

Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus on suunatud kaasaegsete sotsiaalteaduste arengute ja ühiskonna vajaduste mõistmisele. Selle eesmärk on kujundada aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, suhestuda oma arenguga, kujundada kodanikupositsiooni ja võtta vastutust oma otsuste eest.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majandus, poliitika, õigus) toimimist ning käsitleb globaalseid probleeme, sealhulgas Euroopa ja Eesti kontekstis. Aine toetab sotsialiseerumist, ühiskondliku kompetentsuse arengut ning kriitilist mõtlemist ja otsustusvõimet. Õpilased õpivad analüüsima erinevaid sotsiaalseid ja poliitilisi protsesse, võrdlema erinevaid valitsemisvorme ning mõistma, kuidas majandus ja poliitika üksteist mõjutavad.

Kursuste jaotus ja õppekorraldus

Ühiskonnaõpetus koosneb kahest kohustuslikust kursusest:

1. **Ühiskonna areng ja demokraatia** – käsitleb ühiskonna toimimist, kodanikuõigusi ja -kohustusi, demokraatia ning valitsemise põhimõtteid. Õpilased tutvuvad erinevate riigikordade ja valitsemisvormidega, arutlevad demokraatia toimimise mehhanismide üle ning õpivad tundma poliitilisi ideoloogiaid.
2. **Majandus ja maailmapoliitika** – tutvustab majanduse aluspõhimõtteid, üleilmastumist ning rahvusvahelisi suhteid. Käsitletakse majandussükli, rahanduse aluseid, turumajanduse ja planeerimismajanduse erinevusi ning maailma majandusarengu trende.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus. Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise teemavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid. Ühiskonna ja selle arengu teemavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust.

Majandust käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduselus osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks. Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest.

Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igaüks muuta maailma turvalisemaks ja humaansemaks.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvale õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Kursused õpetatakse gümnaasiumi 10. ja 11. klassis. Õpe toimub nii iseseisvate kursustena kui ka interdistsiplinaarselt, sidudes neid teiste ainetega. Õpilastele antakse võimalus osaleda aruteludes, uurida konkreetseid ühiskondlikke nähtusi ning rakendada oma teadmisi praktilistes projektides.

Meie koolis toimub umbes 1/3 ühiskonnaõpetuse õppemahust praktilise tegevuse kaudu, kus õpilane peab ise kavandama, tegutsema ja otsuseid langetama. Praktilise tegevuse kaudu toetatakse teadmiste laiendamist ja oskuste kujundamist. Praktiline tegevus võib olla õppe osana kavandatud kas järjestikuliselt või ka väiksemate osadena aineõppe raames.

70-tunnise õppe puhul on praktilise osa maht 20-23 tundi. Need tegevused võivad toimuda tavapärase tundide raames, klassiruumi väljaspool või õpilaste iseseisvate ja ühistegevustena koolivälises keskkonnas.

Praktiliste tegevustena võivad õpilased läbi viia pikemaid õppeprojekte, osaleda kogukonnapraktikas, töötada vabatahtlikuna mõne MTÜ või organisatsiooni juures, panustada klassi, kooli või kogukonnas toimuva ürituse korraldamisse jms. Sellised tegevused arendavad õpilaste algatusvõimet, meeskonnatööoskusi ja vastutustunnet, aidates neil paremini suhestuda ühiskondlike protsessidega ning mõista nende isiklikku rolli kodanikuna.

Meie koolis toimub umbes 1/3 ühiskonnaõpetuse õppemahust praktilise tegevuse kaudu, kus õpilane peab ise kavandama, tegutsema ja otsuseid langetama. Praktilise tegevuse kaudu toetatakse teadmiste laiendamist ja oskuste kujundamist. Praktiline tegevus võib olla õppe osana kavandatud kas järjestikuliselt või ka väiksemate osadena aineõppe raames. 70-tunnise õppe puhul on praktilise osa maht 20–23 tundi. Need tegevused võivad toimuda tavapärase tundide raames, klassiruumi väljaspool või õpilaste iseseisvate ja ühistegevustena koolivälises keskkonnas.

Tegevuste näited:

1. **koolisisesed simulatsioonid** (valimiste, kohaliku omavalitsuse töö, kodanikualgatuse protsessid);
2. **koostöö kogukonnaga**: osalemine MTÜ-de, kohaliku omavalitsuse või kultuuriasutuste projektides ja töövarjuks olemine;

3. **õppekäigud** (näiteks kohtumised poliitikute, ettevõtjate, ametnikega; Riigikogu või kohtu külustus);
4. **projektõpe**: ühiskondliku probleemi analüüs ja lahenduste esitlemine (nt klassis, kogukonnas või partnerkoolides);
5. **digioskuste rakendamine**: e-teenuste kasutamine, infootsing, valimisplatvormide analüüs, info- ja meediapädevus;
6. **refleksioonid ja arutelud**, sh praktiliste kogemuste analüüs õppijapäeviku või logiraamatu kaudu.

Need tegevused arendavad õpilaste algatusvõimet, meeskonnatööoskusi ja vastutustunnet, aidates neil paremini suhestuda ühiskondlike protsessidega ning mõista nende isiklikku rolli kodanikuna.

Lõiming teiste ainetega

Ajalugu – seosed riigi arenguga, poliitiliste ja majanduslike muutustega.

Geograafia – rahvastiku ja linnastumise probleemid, maailma majanduslikud seosed.

Bioloogia ja inimeseõpetus – tervis, sotsiaalsed küsimused ja tarbijakaitse.

Hindamine

Ühiskonnaõpetuses on hindamine mitmekesine ja hõlmab nii teadmiste, oskuste kui ka hoiakute kujunemist. Kasutatakse diagnostilist, kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist.

Õpilasi hinnatakse nende analüüsivõime, argumenteerimisoskuse, allikate kriitilise hindamise ning ühiskonnaõpetuse põhimõistete ja teooriate rakendamise oskuse alusel. Hindamiskriteeriumid hõlmavad võimet seostada erinevaid ühiskondlikke protsesse, oskust lahendada probleemülesandeid ning aktiivset osalust aruteludes ja praktilistes tegevustes.

Kui õpilane ei saavuta oodatud tulemusi, pakutakse talle võimalust järelevastamiseks või täiendavate õpiülesannete sooritamiseks. Hindamise eesmärk on toetada õpilaste arengut, suunata neid kriitiliselt mõtlema ja oma seisukohti argumenteerima.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotleavad teadmised, oskused, hoiakud

Õpilane:

1. tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
2. tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;

3. on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
4. mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
5. mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimemehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
6. leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

1. kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia“

Õpitulemused

Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õpilane:

1. teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;
2. tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;
3. mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;
4. teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;
5. eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust; oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Ühiskond ja selle areng

Õpilane:

1. selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid; hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;
2. teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
3. mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;

- analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;
- mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;
- mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Riik ja demokraatlik riigivalitsemine	Põhiideoloogiad. Riik kui institutsioon; riigikorralduse tüübid. Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid ja autoritaarsed režiimid. Riigivalitsemisvormid. Inimõigused, kodanikuõigused. Valimised. Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip. Põhiseaduslikud institutsioonid. Õigusriigi toimimine. Poliitika kujundamine. Kodanikuportaalid. Huvikaitse.
Ühiskond ja selle areng	Ühiskonna olemus ja tüübid: põllumajandus-, tööstus-, teenindus- ja infoühiskond. Ühiskonna kolm sektorit: avalik sektor, erasektor, vabakond. Ühiskonnarühmad: eliit, mass, pluralism. Kihistumine ja sotsiaalne mobiilsus: sotsiaalne õiglus, tõrjutus, sidusus, vaesus, sotsiaalne tõrjutus. Kollektiivne identiteet: rahvus, kultuur, religioon, subkultuurid. Pluralistliku ühiskonna väljakutsed: kultuurilised erinevused, sotsiaalne sidusus. Ühiskondlike muutuste põhjused: tehnoloogia, majandus, sotsiaalsed liikumised. Kodanikuühiskond ja selle roll probleemide lahendamisel.

Lõiming

Keel ja kirjandus

Demokraatia ja totalitarismi teema kajastumine kirjanduses, näiteks Orwelli „1984“ ja Tammsaare teosed. Argumenteeritud kirjutamine inimõigustest ja kodanikuvabadustest.

Geograafia

Valimiskaartide analüüs ning valimiskäitumise regionaalsed erinevused Eestis ja maailmas. Demokraatia ja autoritaarsuse geograafiline levik.

Kunst ja muusika

Poliitilise karikatuuri analüüs. Protestilaulud ja muusika roll sotsiaalsete muutuste esilekutsumisel.

Informaatika

E-valimised ja küberturvalisus demokraatlikus riigis. Andmeanalüüs demokraatia ja inimõiguste seireks.

Matemaatika

Statistiliste andmete analüüs valimistulemuste ja sotsiaalsete liikumiste kohta. Andmete visualiseerimine diagrammide ja graafikutega.

Füüsika

Tehnoloogiliste uuenduste, nagu massikommunikatsiooni ja interneti, mõju demokraatia arengule.

Keemia ja bioloogia

Biotehnoloogia ja eetika: kuidas teaduse areng mõjutab kodanikuvabadusi ja privaatsust.

2. kursus „Majandus ja maailmapoliitika“

Õpitulemused

Majanduse toimimine

Õpilane:

1. mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
2. tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale; väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
3. väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
4. väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
5. planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
6. mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
7. teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.

Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õpilane:

1. teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
2. toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
3. teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
4. teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
5. analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Kommunikatsioon, infopädevus

Õpilane:

1. mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
2. oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
3. oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

Õppesisu:

Teema	Sisu
Majanduse toimimine	Makromajanduse põhinäitajad ja majanduse tsüklilisus. Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises. Eesti riigi eelarve ja maksusüsteem. Ettevõtlusega alustamine, kapital, investorid, riskid ja võimalused. Tööturg: tööhõive, töötus, töölepingud, palgalõhe. Tarbimine ja selle mõjud: tarbimisühiskond, õiglane kaubandus, säästlikkus. Isiklik eelarve: säästmine, investeerimine ja laenamine.
Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng	Rahvusvahelised organisatsioonid ja nende roll (ÜRO, NATO, OECD, OSCE). Globaalprobleemid: keskkonna- ja sotsiaalprobleemid. Riikidevaheline suhtlus: diplomaatia, koostöö ja konfliktid. Realism ja idealism rahvusvahelistes suhetes. Humanitaarabi ja arengukoostöö. Kliimamuutuste mõju maailmamajandusele ja poliitikale. Jätkusuutliku arengu eesmärgid ja meetmed.
Kommunikatsioon, infopädevus	Teabe edastamise viisid ja nende mõju. Kriitiline infohinnang ja allikate kontroll. Demagoogia, propaganda, vandenõuteooriad, valeinfo ja infosõda. Sõnavabadus ja vaenukõne. Meedia ja manipulatsioonid. Infootsing ja digipädevus. Privaatsus ja andmekaitse digitaalses maailmas. Poliitiline ja turunduskommunikatsioon. Platvormistumine ja sotsiaalmeedia mõju ühiskonnale.

Lõiming

Keel ja kirjandus

Majandusliku ja poliitilise retoorika analüüs. Argumenteeritud kirjutamine majanduspoliitikast ja globaliseerumisest.

Geograafia

Majanduse regionaalsed erinevused ja üleilmastumise mõju arengumaadele. Kliimamuutuste ja loodusvarade jaotuse mõju majandusele.

Kunst ja muusika

Reklaamikunst ja visuaalne manipulatsioon majanduses.

Informaatika

Andmekaitse ja küberturvalisus majandusruumis. Suured andmed ja nende kasutamine majandusanalüüsis ning poliitilises kommunikatsioonis.

Matemaatika

Majandusnäitajate statistiline analüüs: inflatsioon, töötus, palgalõhe. Investeeringute ja laenude arvutamine, finantsmatemaatika rakendused.

Füüsika

Energiatootmise tehnoloogiad ja nende majanduslik mõju. Jätkusuutlikud lahendused tööstuses ja transpordis.

Keemia ja bioloogia

Keskkonnapoliitika ja tööstuse mõju loodusele. Säätlik tarbimine ja biolagunevad materjalid.

Kehaline kasvatus

Sportitööstus ja majandus: olümpiamängude ja suurvõistluste majanduslik mõju. Tarbimiskultuur spordis, brändid ja sponsorlepingud.